

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Алла Стадній

Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Встановлено, що розвиток комунікативної культури відбувається впродовж усього життя та діяльності людини. Навички, які сприяють ефективній комунікативній взаємодії з іншими людьми в професійній діяльності, залежать від рівня освіченості фахівця, особистих якостей, моральних принципів, цінностей, знань комунікативної культури. Уміння оптимально та цілеспрямовано вибудовувати процес спілкування з іншими людьми сприяє професійному становленню особистості. Комунікативна культура допомагає правильно використовувати техніки спілкування на вербальному та невербальному рівнях, дотримуватись морально-етичних норм, узгоджувати свою діяльність із іншими, ефективно обговорювати виробничі проблеми, обирати доречні стратегії спілкування для конструктивної взаємодії в умовах емоційної напруги. У фахівців з низьким рівнем комунікативної культури можуть виникати бар'єри в спілкуванні, кризи, маніпуляції тощо. Презентовано вибірккову дисципліну «Мовний етикет ділового спілкування», яку пропонуємо вивчати студентам, з метою розвитку комунікативної культури в майбутніх фахівців інженерних спеціальностей, описано зміст й переваги курсу. Підвищення ефективності професійної діяльності можливе за умови високого рівня комунікативної культури фахівця.

Ключові слова: комунікативна культура, мовний етикет ділового спілкування, інженер, міжособистісна взаємодія, публічна комунікація, професійне становлення особистості.

Постановка проблеми. В період активного науково-технічного розвитку особливого значення та популярності в суспільстві набуває професія фахівця інженерних спеціальностей. Водночас зростають вимоги до спеціалістів технічних спеціальностей – конкурентоспроможний фахівець інженерних спеціальностей повинен не лише володіти професійними вміннями й навичками, а й мати відповідно до вимог сьогодення сформовану комунікативну культуру. Сучасний фахівець зобов'язаний вміти вільно висловлювати свою думку, точно фіксувати чи передавати інформацію, аргументувати власну позицію з метою переконання інших, представляти себе, продавати створені продукти чи послуги тощо. Тому розвиток комунікативної культури є складовою професійного становлення майбутніх фахівців інженерних спеціальностей.

Унаслідок соціальної ізоляції в сучасному інформаційному суспільстві спостерігаємо недостатній рівень комунікативної культури студентів технічних спеціальностей. Здобувачам вищої освіти важко домовлятися з іншими, спілкуватися в кризових чи конфліктних ситуаціях, розмовляти по телефону, вони часто не вміють ефективно взаємодіяти в команді, з метою обміну інформацією, розподілу обов'язків, урегулювання інших виробничих процесів. Недостатньо дослідженою залишається проблема розвитку комунікативної культури в студентів технічних спеціальностей. Саме студент із високим рівнем комунікативної культури здатний успішно реалізувати свої професійні навички та досягти бажаної кар'єрної цілі.

Мета статті – дослідити значення й особливості розвитку комунікативної культури особистості студентів технічних спеціальностей у контексті їхньої підготовки до професійної діяльності та презентувати вибірккову дисципліну «Мовний етикет ділового спілкування»,

Для реалізації поставленої мети потрібно розв'язати такі **завдання**:

1. З'ясувати значення комунікативного етикету в професійній діяльності майбутніх фахівців інженерних спеціальностей.
2. Дослідити функції, структуру комунікативної культури фахівця.
3. Презентувати вибірккову дисципліну «Мовний етикет ділового спілкування», мета якої полягає в розвитку комунікативної культури студентів інженерних спеціальностей.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблема розвитку комунікативної культури особистості ґрунтовно досліджена в роботах Н. Бабич, Ф. Бацевича, С. Богдан, О. Мацько, О. Миронюк, Я. Радевич-Винницького, В. Сабліної, Г. Сагач, В. Тернопільської та інших. Комунікативну компетентність у професійній діяльності вивчали О. Гарашук, О. Дмитренко, Л. Карамушка,

В. Каценко, В. Лугова, Л. Орбан-Лембрик, М. Прищак та інші. Поняття «комунікативна культура» та його структура ставали предметом дослідження таких науковців, як О. Мудрик, С. Самовської, Е. Руденського та інших.

Питання розвитку комунікативної культури особистості в історичному аспекті вивчали В. Малик, В. Фрицюк, які довели, що спроби описати комунікативні якості гарного мовлення здійснювали ще з античних часів. Давні римляни створили систему понять, яка описує якості гарного мовлення: ясність, чистоту та доречність (Малик, Фрицюк, 2022).

Формуванню професійного мовленнєвого етикету фахівця-педагога інженерних спеціальностей при вивченні дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» присвятила свої дослідження Г. Сукачова, яка вказує на важливість створення педагогічних умов формування мовленнєвого етикету майбутніх фахівців-педагогів інженерних спеціальностей і мотивацію студентів до вивчення мовленнєвого етикету, формування позитивного ставлення до діяльності, розвиток пізнавальної активності, усвідомлення особистісного смислу навчання, здійснення індивідуального підходу в освітньому процесі (Сукачова, 2010).

Виклад основного матеріалу. Комунікативні навички належать до професійно значущих якостей майбутнього фахівця інженерних спеціальностей, оскільки вони визначають особистісний, фаховий, соціальний розвиток студента. Комунікативна компетентність є чинником формування фахівців нового рівня.

Комунікація – основа професійної діяльності майбутніх фахівців інженерних спеціальностей. Професія фахівця інженерних спеціальностей належить до типу «людина – людина», тому міжособистісна та групова комунікативна взаємодія є однією з провідних. Студенти технічних спеціальностей використовують комунікативну діяльність, з метою встановлення контакту, інформування, регулювання міжособистісних взаємин, для розв'язання освітніх чи професійних проблем, корегування певних дій, узгодження спільної діяльності, взаємодопомоги, обміну емоціями тощо. Ускладнювати ці процеси можуть комунікативні бар'єри, кризи, конфлікти, маніпуляції, які виникають з багатьох причин, у тому числі через невміння обирати правильну стратегію спілкування та низький рівень комунікативної культури студентів. Комунікативна компетентність є невід'ємною складовою комунікативної культури фахівців будь-яких галузей.

Комунікативна культура – це мистецтво встановлення контакту з іншими людьми, з метою взаємодії з дотриманням визначених правил комунікації. Комунікативна культура охоплює сукупність умінь і навичок, потрібних для ефективної комунікації в професійній діяльності. Комунікативна культура є частиною загальної культури особистості. Мовний етикет мінімізує ризики непорозуміння та допомагає встановити контакт завдяки принципам тактовності, толерантності, поваги, ввічливості. Культура спілкування впливає на міжособистісну та публічну комунікацію. Кожна форма спілкування має свої комунікативні та психологічні можливості й особливості.

У професійній сфері комунікативна культура виконує такі функції: 1) інформаційну – передбачає обмін даними, з метою виконання професійних обов'язків, виробничих завдань; 2) регулятивну – завдяки комунікативній культурі працівники можуть домовитися про розподіл обов'язків, координацію своїх дій, дедлайни, розв'язати проблеми та суперечки; 3) представницьку – комунікативна культура є частиною особистого бренду фахівця, рівень комунікативної культури є показником освіченості та вихованості спеціаліста, що вказує на його здатність встановити контакт із будь-якою людиною; 4) емотивну – дотримання комунікативних правил допомагає створити позитивні емоційні взаємини між співробітниками, сприятливу робочу атмосферу, що буде позитивно впливати на продуктивність праці; 5) інтегративну – саме комунікативна культура певної галузі інтегрує фахівця в певну професійну спільноту. Комунікативна культура забезпечує адаптацію особистості в суспільстві та її самореалізацію.

Комунікативну культуру особистості утворюють такі компоненти: культура мовлення, культура мислення, емоційна й естетична культура та культура слухання. У структурі комунікативної культури майбутнього фахівця інженерних спеціальностей Л. Іванченко виділяє чотири компоненти: 1) мотиваційно-ціннісний, який заохочує до розвитку комунікативних навичок і визначає поведінку під час спілкування; 2) загальнокультурний, який є показником загальної культури майбутнього фахівця; 3) розумово-мовленнєвий компонент репрезентує рівень розвитку мовлення та мислення та зв'язок між ними; 4) професійно-технічний компонент – залежить від стану фахової підготовки, набутих професійних умінь і навичок (Іванченко, 2011).

Основою культури комунікації є знання мовцем норм сучасної української літературної мови та їхнє дотримання в мовленні. Лінгвістична складова мовлення допомагає точно передати інформацію та

визначити, чи правильно адресат сприйме повідомлення та декодує його. Нормативність і чистота мовлення, доречне вживання лексичного та граматичного багатства мови є ознаками освіченості фахівця.

Новий комунікативний простір потребує впевнених і самодостатніх співрозмовників, що вміють управляти собою в будь-якій ситуації та бути переважно продуктивними попри різноманітні негаразди (кризи, конфлікти, інші непередбачувані події), раціонально діяти, не зважаючи ні на що. Завдяки соціолінгвістичній складовій комунікативної культури фахівець інженерних спеціальностей здатний зібрати інформацію, домовитися про послідовність подальших дій, упевнено та спокійно спілкуватися. Використання мовного етикету в кризових ситуаціях взаємодії з іншими гарантує збереження контролю над ситуацією та ефективно розв'язання проблеми.

Фахівець з розвинутою мовленнєвою культурою здатний організувати процес спілкування, з метою досягнення результату, створити цілісне та логічне висловлення, зважаючи на адресата, мету повідомлення, обставини, за яких відбувається спілкування. Він уміє слухати співрозмовника, аргументовано доводити свою позицію, підтримувати розмову, враховуючи думку та потреби партнера. Мовець із розвинутою дискурсивною складовою комунікативної культури розуміє інформацію, яку отримує, зчитує її підтекст, мету цього повідомлення та засоби його передачі.

В професійній діяльності фахівець повинен стратегічно вибудовувати процес комунікації. Беручи участь у зборах, нарадах, перемовинах, здійснюючи робочі телефонні дзвінки, взаємодіючи з керівниками, колегами, підлеглими, партнерами, клієнтами, він використовує набуті комунікативні навички. Результат такої взаємодії залежить від рівня сформованості комунікативної культури та вміння доречно її застосовувати в професійній діяльності.

Низький рівень комунікативної культури студентів спричинює труднощі в професійному спілкуванні, які призводять до комунікативних бар'єрів, конфліктів. Дослідниця конфліктологічної культури студентів технічних спеціальностей і труднощів міжособистісної взаємодії О. В. Гречановська переконана, що проблеми міжособистісної взаємодії в молоді зростають із кожним роком. Заміна живого спілкування на віртуальне призводить до невміння вести діалог та призводить до конфліктів. Звичайно, що в психологічному аспекті можливо розглядати такі моменти, як адаптація, соціалізація, проблеми самооцінки тощо, але здатність асертивної поведінки та спілкування допоможе усунути перераховані вище психологічні проблеми, які можуть виникнути при перебуванні в технічному ЗВО (Гречановська, 2020, с. 75).

Зниження важливості таких цінностей, як соціальна активність і спілкування, призводять до незначного досвіду в комунікації, нижчого рівня сформованості комунікативних навичок у студентів технічних спеціальностей. Пасивна поведінка також обмежує коло нових контактів і взаємодій взагалі. Комунікативна культура є і засобом, і умовою соціального розвитку майбутнього фахівця інженерних спеціальностей, оскільки в комунікації встановлюють і розвивають як професійні, так і соціальні контакти.

Т. Рукас зазначає, що вдосконалення умінь і навичок ділового спілкування відбувається в процесі виконання комунікативних вправ і завдань. Під час освітнього процесу потрібно паралельно відпрацьовувати чистоту мови та мовну майстерність. Мотивують майбутніх фахівців інженерних спеціальностей до опанування культури ділового мовлення через добір навчального матеріалу, що відповідає майбутній професійній діяльності (Рукас, 1999, с. 15-16).

Процес формування комунікативної культури студентів здійснюється протягом усієї освітньої діяльності. З метою розвитку комунікативної культури в майбутніх фахівців інженерних спеціальностей, пропонуємо студентам вивчати вибірково дисципліну «Мовний етикет ділового спілкування», що ґрунтується на програмі дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» і спрямована на розвиток мовленнєвих навичок студентів, культуру усного та писемного фахового спілкування, культуру поведінки, міжособистісні комунікативні навички, сприяє оволодінню нормами літературної мови, формуванню національно свідомого громадянина.

Метою дисципліни «Мовний етикет ділового спілкування» є ознайомлення здобувачів освіти з етикою ділового спілкування, формування комунікативної культури майбутнього фахівця в сфері професійного мовлення в його усній і писемній формах для здійснення успішної професійної діяльності в сучасних умовах. Для досягнення цієї мети в програмі дисципліни передбачено ознайомлення студентів із психологічними, філософськими, етичними основами фахового спілкування, його нормами та правилами, а також ознайомлення з системою засобів ділового спілкування та стратегій відповідно до ситуації спілкування та індивідуальних особливостей співрозмовника. Програма курсу передбачає оволодіння практичними навичками ділової, міжособистісної та публічної

комунікації, розвиток і практичне використання загальних і професійних компетенцій, а, саме, навичок міжособистісної взаємодії, комунікації та співробітництва. Завдання дисципліни «Мовний етикет ділового спілкування» полягає в оволодінні навичками міжособистісного спілкування, розвитку комунікативних навичок майбутніх фахівців, студіюванні особливостей фахової мови. Студент повинен знати правила службового мовленнєвого етикету, технології ефективного спілкування, особливості міжнародного спілкування. Студент повинен вміти: реалізовувати комунікативний намір, встановлювати та підтримувати комунікативний контакт; змінювати мовленнєву поведінку залежно від ситуації, адаптуватися до умов спілкування.

До основних комунікативних навичок належать: контроль свого стану, вміння виявляти та підтримувати увагу, адекватно реагувати на конструктивну та неконструктивну критику, розпізнавати провокації, відмовляти, надавати підтримку та інше (Michelson, 1983). З урахуванням цього, розроблено зміст програми навчальної дисципліни «Мовний етикет ділового спілкування», що має три модулі.

Модуль 1.

Тема 1. Мовний етикет і його роль у становленні мовленнєвої компетентної особистості. Предмет і завдання курсу «Мовний етикет ділового спілкування».

Тема 2. Етикет в історії розвитку суспільства та ділових взаєминах. Історія виникнення риторичної етики. Етичні джерела народного золотослова України про риторичну етику. Красномовство слов'ян. Етичні традиції Київської Русі. Національні особливості ділового спілкування.

Тема 3. Красномовство істинне та хибне (псевдокрасномовство). Маніпулятивна риторика (антириторика).

Тема 4. Службовий етикет як сукупність правил поведінки людини. Моральні принципи та засади. Професійна етика. Норми професійних ділових відносин. Особливості роботи керівника та норми його поведінки.

Модуль 2.

Тема 5. Культура оратора. Логічна культура оратора. Логічність і послідовність виступу. Логічні помилки.

Тема 6. Технології ефективного спілкування для їхньої реалізації в фахових і міжособистісних комунікаціях.

Тема 7. Внутрішня та зовнішня комунікація. Особливості ділового спілкування. Способи спілкування. Типи спілкування. Стилї спілкування. Комунікативні бар'єри.

Тема 8. Слухання в процесі спілкування. Мовленнєвий етикет у діловому спілкуванні. Слухання як активний процес. Рефлексивне та нерелфлексивне слухання.

Тема 9. Роль запитань в процесі ділової комунікації. Запитання, види запитань. Типологія запитань в різних комунікативних ситуаціях.

Модуль 3.

Тема 10. Токсичне спілкування, ознаки. Пасивно-агресивні методи токсичності. Стратегії спілкування з токсичним співрозмовником.

Тема 11. Мовленнєва агресія в професійному спілкуванні. Поняття про мовленнєву агресію. Принципи безконфліктного спілкування. Рольовий трикутник у діалозі: «Переслідувач», «Радник», «Жертва». Співрозмовники: «Батько», «Дорослий», «Дитина».

Тема 12. Виробничий конфлікт. Природа конфліктів. Моделі конфліктів. Спілкування як суперечка.

Тема 13. Асертивність у професійній комунікації. Визначення асертивності. Переваги асертивності. Модель асертивної поведінки фахівця.

Тема 14. Корпоративна культура. Комунікація в команді.

Тема 15. Неформальна комунікація та етика ділового спілкування. Культура трапези в ділових стосунках. Обмін подарунками та правила гарного тону в діловому житті.

Тема 16. Мовний етикет української науки.

Тема 17. Імідж як умова ділового успіху. Імідж ділової людини. Особистий бренд.

Тема 18. Міжнародний бізнес-етикет. Особливості міжнародного спілкування. Етика й етикет у діловому спілкуванні з іноземцями.

Такий зміст навчальної програми вибіркової дисципліни дозволяє розвивати мотиваційно-ціннісний, загальнокультурний, розумово-мовленнєвий, професійно-технічний компоненти комунікативної культури майбутніх фахівців інженерних спеціальностей для подальшої успішної професійної діяльності.

Дисципліна «Мовний етикет ділового спілкування» здатна відіграти важливу роль у формуванні комунікативної культури студентів інженерних спеціальностей, в удосконаленні навичок спілкування. Підґрунтям зазначеної вибіркової дисципліни є основи лінгвістики, етики, філософії, психології спілкування. Навчально-методичне забезпечення курсу дозволяє студентам набути глибоких і системних знань для результативної комунікативної взаємодії в професійній діяльності. Формування комунікативної культури допомагає опанувати техніки спілкування на вербальному та невербальному рівнях, дотримуючись морально-етичних норм, узгоджувати свою діяльність із іншими, ефективно обговорювати виробничі проблеми, обирати доречні стратегії спілкування для конструктивної взаємодії в умовах емоційної напруги, тобто комунікативна культура тісно взаємопов'язана з культурою міжособистісної взаємодії.

Курс розрахований на практичне оволодіння навичками та вміннями комунікативної культури в професійній і навчальній діяльності, тому в основі розвитку комунікативної культури студентів використано діяльнісний підхід. У процесі викладання під час практичних занять використовуємо різні активні методи навчання: бесіди, рольові ігри, творчі завдання, дискусії, спостереження, тестування, анкетування, моделювання ситуацій тощо. Використання інтерактивних методів у розвитку комунікативної культури дозволяє отримати високі показники якості навчання студентів інженерних спеціальностей.

Розвиток комунікативної культури відбувається в кілька етапів: на першому етапі – читання лекцій, у процесі яких студенти опановують теоретичні основи дисципліни; на другому етапі на практичних заняттях студенти закріплюють здобуті знання і під керівництвом викладача формують уміння та навички. На третьому етапі організуємо тренінги для відпрацювання навичок в умовах, близьких до реальних. Кожен студент практикує свої уміння та спостерігає за іншими. Саме системна робота з урахуванням особливостей професійної діяльності дозволяє досягти поставленої навчальної мети. Зрозуміло, що розвиток комунікативної культури – це складний процес, який згодом буде відбуватися і в професійній діяльності, і в соціально-побутовій сфері впродовж усього життя.

Підвищення ефективності професійної діяльності можливе за умови високого рівня комунікативної культури фахівця. Фахівці з розвинутою комунікативною культурою здатні керувати процесом спілкування: брати участь у різних видах мовленнєвої діяльності, досягати поставленої комунікативної мети, домовлятися з позиції «Win-win», завершувати взаємодію в разі дискомфорту чи інших негативних сценаріїв розвитку подій. Такі працівники поважають себе та співрозмовників і оптимально використовують ресурси.

Важливою для розвитку комунікативної культури майбутнього фахівця є власна активність студента, спрямована на саморозвиток. Бажання самостійно розвивати свої навички комунікації можливе за умови усвідомлення важливості та цінності процесу комунікації в особистому житті та професійній діяльності. Варто приділяти увагу аналізу особистих комунікативних навичок та своєї поведінки під час взаємодії з іншими, відзначаючи свої сильні сторони та зони зростання. Усвідомлення своїх переваг і недоліків у комунікації дозволить цілеспрямовано та систематично розвиватися.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, становлення майбутнього фахівця інженерних спеціальностей відбувається завдяки розвитку фахової, управлінської, мовленнєвої та комунікативної компетентностей. Комунікативна культура належить до професійно значущих навичок особистості. Фахівці з розвинутою комунікативною культурою більш успішні в професійній діяльності, оскільки здатні встановлювати та підтримувати контакти в різних ситуаціях професійної взаємодії.

Комунікативна культура студента залежить від світогляду особистості, моральних принципів, знання норм сучасної української літературної мови, законів спілкування, етикетних правил, які підпорядковуються принципам гуманізму та поваги до іншої людини. Курс «Мовний етикет ділового спілкування» спрямований на формування вмінь ефективної комунікативної взаємодії в професійній сфері. Комунікативна компетентність фахівця вдосконалюватиметься впродовж усього життя та спрямована на розв'язання виробничих проблем і встановлення доброзичливих взаємин з іншими суб'єктами. В подальших дослідженнях плануємо проаналізувати напрями розвитку комунікативної культури майбутніх фахівців інженерних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Гречановська, О. В. (2020). Педагогічна система формування конфліктологічної культури в майбутніх фахівців технічних спеціальностей: дис. д-ра пед. наук: 13.00.04. Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського.
- Іванченко, Л. М. (2011). Формування комунікативної культури сучасного фахівця інженерних спеціальностей.

спеціальностей у студентів національного технічного університету «КПІ». *Формування іншомовної соціокультурної компетенції у студентів ВНЗ*, 11, 11–13.

- Малик, В., & Фрицюк, В. (2022). Розвиток комунікативної культури особистості: історичний аспект проблеми. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 71, 92–96.
- Рукас, Т. П. (1999). Формування культури ділового мовлення у майбутніх фахівців інженерних спеціальностей: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.
- Сукачова, Г. П. (2010). Формування професійного мовленнєвого етикету фахівця інженерних спеціальностей-педагога при вивченні дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 26–27, 258–265.
- Michelson, L., Sugai, D., Wood, R., & Kazdin A. (1983). *Social Skills Assessment and Training with Children: An Empirically Based Approach*. New York: Plenum Press.

REFERENCES

- Hrechanovska, O. V. (2020). *Pedahohichna systema formuvannia konfliktolohichnoi kultury v maibutnikh fakhivtsiv tekhnichnykh spetsialnostei* [Pedagogical System of Forming Conflictological Culture in Future Specialists of Technical Fields]: dys. d-ra ped. nauk: 13.00.04. Vinnytsia: VDPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho.
- Ivanchenko, L. M. (2011). *Formuvannia komunikatyvnoi kultury suchasnoho fakhivtsia inzhenernykh spetsialnostei u studentiv natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «KPI»* [Formation of Communicative Culture of a Modern Engineer among Students of the National Technical University “KPI”]. *Formuvannia inshomovnoi sotsiokulturnoi kompetentsii u studeniv VNZ*, 11, 11–13.
- Malyk, V., & Frytsiuk, V. (2022). *Rozvytok komunikatyvnoi kultury osobystosti: istorychnyi aspekt problemy* [Development of the Communicative Culture of Personality: Historical Aspect of the Problem]. *Naukovi zapysky VDPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Pedahohika i psykholohiia*, 71, 92–96.
- Michelson, L., Sugai, D., Wood, R., & Kazdin, A. (1983). *Social Skills Assessment and Training with Children: An Empirically Based Approach*. New York: Plenum Press.
- Rukas, T. P. (1999). *Formuvannia kultury dilovoho movlennia u maibutnikh fakhivtsiv inzhenernykh spetsialnostei* [Formation of the Culture of Business Speech in Future Engineers]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.03. Kyiv: Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova.
- Sukachova, H. P. (2010). *Formuvannia profesiinoho movlennievoho etyketu fakhivtsia inzhenernykh spetsialnostei-pedahoha pry vyvchenni dystsypliny «Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam)»* [Formation of Professional Speech Etiquette of an Engineer-Teacher in the Study of the Discipline “Ukrainian Language (for Professional Purposes)”]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, 26–27, 258–265.

Дата надходження: 20.02.2026

Дата прийняття до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації: 24.04.2026

Алла Стадній – кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: stadniy.all@vntu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7125-5970>.

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE CULTURE IN STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES

Alla Stadnii – Candidate of Philology, Senior Lecturer, Department of Linguistics, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, email: stadniy.all@vntu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7125-5970>.

It has been established that the development of communicative culture occurs throughout a person's life and activities. The skills that contribute to effective communicative interaction with others in professional settings depend on the specialist's level of education, personal qualities, moral principles, values, and knowledge of communicative culture. The ability to optimally and purposefully structure the process of communication with others contributes to an individual's professional development.

Communicative culture helps to appropriately use communication techniques at both verbal and nonverbal levels, adhere to ethical norms, coordinate one's activities with others, effectively discuss workplace issues, and choose appropriate communication strategies for constructive interaction under conditions of emotional tension. Specialists with a low level of communicative culture may encounter communication barriers, crises, manipulation, and similar challenges.

An elective course, "Language Etiquette of Business Communication", is presented and recommended for students to study in order to develop communicative culture in future engineers; the content and advantages of the course are described. Increasing the effectiveness of professional activity is possible provided that a specialist has a high level of communicative culture.

Keywords: communicative culture, language etiquette of business communication, engineer, interpersonal interaction, public communication, professional development of the individual.